

Interjú Reisz Pál atyával

A szigort és a fegyelem gyakorlását mindig magunkon kell kezdeni!

A legenda úgy tartja, hogy ha Pál atya megjelent a folyosón, a diákok elhallgattak... Megalkuvások nélkül nevelni és intézményt vezetni egy olyan korban, amely mélyen alámerült az egyházellenesség és az istentagadás fertőjében csak keveseknek adatott meg. Talán azoknak, akik már gyerekkoruktól kezdve tudták, hogy két világ határmezsgyéjén egyensúlyoznak: az egyikbe könnyű belecsúszni, a másikhoz viszont állandóan kapaszkodni kell. Pál atya diákként, később, 1971-től tanárként már átélte azt, amit rektorsága és 1984-től igazgatósága alatt még tudatosabban és elszántabban kellett képviselnie. Olyan iskolát kapott örökül elődeitől és vezetett tovább, amely valóságos szigetté vált a társadalomban, amelyben a vallásos légkör, a Szent Ferenc-i lelkület a maga természetességével formálta át generációk gondolkodását és életét. Hitről, hivatásról és nevelésről beszélgettünk, a múltat felidézve a jelennek szóló okulásul...

Mielőtt a tanárságról ejtenénk szót, szeretném, ha személyes élmények köré építve mutatná be azt az utat, amely a hivatása felismeréséhez és ide, az esztergomi ferences gimnáziumba vezetett.

Gyerekkoromban a ferencesekkel való kapcsolat Gyöngyösön természetesnek számított. Bátyáim példáját követve igen korán elkezdtem ministrálni. Hatéves lehettem, amikor már rendszeresen bejártam a sekrestyébe. Gyöngyösön ekkoriban teológia is működött, mégsem az itt élő atyák komoly tudása, nagyívű prédikációi hatottak rám, hanem egy igencsak jószívű szerzetes, Szaléz testvér, aki sekrestyés volt, és a ministránsokkal foglalkozott. Egy alkalommal testvéreimmel együtt nagy szakajtónyi kamillát szedtünk neki betegeskedése idején, amiért hálából egy könyvvel ajándékozott meg, amely Szent Ferenc életéről szólt. Valahogy így kezdődött a Szent Ferenc atyánkkal való közvetlen kapcsolatom, mégis inkább azt mondanám, hogy nem is annyira a Szent, mint inkább annak képviselői ragadtak magukkal. És ez igaz itt, a gimnáziumban töltött éveimre is, ahova két bátyámat követve kerültem. A híres, sőt már-már hírhedt matematika-fizika szakos tanár, Sándor atya óriási hatással volt rám, aki bátyáim után engem is komoly elvárások elé állított. De megemlíthetném még Lambert és Simon testvért, az atyák közül Zsigmond, Aladár vagy Ignác atyát, akiket a rendbe való belépésemkor újra megismerhettem. Biztosan állíthatom róluk, hogy hitelesen éltek, és hogy szentéletű emberek voltak. Ezek a találkozások egy életre szóló élménnyel gazdagítottak, és a Szent Ferenc atyánkkal való kapcsolat megalapozását jelentették. Pappá szentelésem után matematika-fizika szakra jelentkeztem az egyetemen, s aztán egyszer csak újra itt találtam magam már gyakorló tanárként.

Tehát a tanárság mindig is ott szerepelt a céljai között.

Számunkra – különösen abban az időben, amikor beléptem a rendbe – természetes volt, hogy tanárok is leszünk. A provinciális ezt szorgalmazta, ill. az állam felől nézve is ezt volt ildomos választani. Az érdeklődésem sokkal inkább a történelem felé orientálódott, de a rendben már nem azt követtem, ami felé a szívem húzott, hanem amire az iskolának szüksége volt. Így lettem matematika-fizika szakos tanár.

Szent Ferenc a regulájában nem jelöli ki a testvérek pontos munkavégzésének típusát, jellegét. Az Evangélium követésére hív, amelyben kinek-kinek magának kell megtalálnia a pontos helyét. Ez sokszor kérdések és dilemmák elé állította a rendet története során. A szerzetes-tanári létben milyen többletet, ill. lehetőséget látott?

Ez nagyon fontos kérdés, így nekem is muszáj volt tisztázni magamban, hogy a szerzetesi létemen belül hol foglal helyet a tanárság. Évtizedek múltán is fölvettem az erre irányuló kérdést már csak azért is, mert sokszor ez vita tárgyát képezte a rendben belül is. Az egyházmegyes papok is előszeretettel olvasták a fejünkre, hogy lelkipásztorokra van szükség, nem pedig tanárookra. Ezt rossz megközelítésnek tartottam. A lelkipásztori feladatoknak ugyanúgy része a tanári pálya és az iskola. A jövő szempontjából nézve ez rendkívül fontos. Nemcsak arról van szó, hogy 1950-ben mi, ferencesek jobb híján elvállaltunk két iskolát, hogy megmaradjon a rend, hanem arról, hogy a tanítás egyben pasztorációs feladat. Emlékszem, mit küszködtek a világi papok, hogy egy-két gyermeket taníthassanak sokszor még titokban is, vagy ha egy csoportnyi fiatal összejött, azokat hogyan tartsák egybe. Akkoriban minden arról szólt, hogy az ifjúságot az államhatalom részéről szét kell zilálni. Az egyház üldözői nagyon jól tudták, hogy a jövő szempontjából mennyit számít a fiatalság. De ezt mi is láttuk! Tudtuk jól, hogy többről van szó, minthogy matematikára, fizikára vagy más profán tárgyra tanítjuk a gyerekeket, vagy hogy valamiféle „nagy szeretetbe becsomagolva” minden képmutatást és lustaságot eltűnjünk. Szakmaiság nélkül, szilárd, következetes rendszer nélkül nem beszélhetünk iskoláról, és nekünk éppen az iskola adta keretek miatt volt előnyünk – gondoljunk csak a hitoktatásra. Volt olyan osztály, ahol 45 gyermeknek taníthattunk hittant. Ennek megszervezésével nem kellett foglalkoznunk, hiszen a tanrend biztosította. Ez óriási lehetőség volt a kezünkben, és ugyanolyan lelkipásztorkodásnak számított, mint amit számon kértek rajtunk. Nemcsak a konkrét tantárgyak, hanem az iskola egész légköre hatott a gyermekekre. Egy ilyen közegben természetessé válik a hitnek az elfogadása. Már annak óriási jelentősége van, hogy a tanórát keresztvetéssel kezdjük, vagy hogy ott van a feszület a tanterem falán. Mindez alakítja a diákok hitét és életét, mint ahogy az iskolai kirándulások, vagy a velük töltött délutáni közös séták. Ehhez természetesen olyan tanárok is kellettek. Csak az jöhetett ide, aki mindezt felvállalta. Ma már más a helyzet: akinek nem ez a légkör a sajátja, máshova is mehet tanítani. Igazgatóként később én is szembesültem azzal, hogy nem minden tanár volt hitét mélyen megélt és megvalló katolikus, de azt azért elvártam, hogy ezt a légkört sem a tanításával, sem a magatartásával ne sértse meg. Ma is azt vallom, hogy ide olyan emberek jöjjenek, akik nem kerülnek szembe azzal a lelkülettel, amit ennek az iskolának képviselnie kell.

Ha a nevelésről kérdezem, melyek azok a sarkalatos pontok, amelyeket évtizedeken át konzekvensen képviselt a gyerekek irányába?

Diákként belenevelkedtem egy olyan légkörbe, amit aztán tanárként, mikor ide visszakerültem, szinte természetes volt folytatni, anélkül, hogy tudatosítottam volna ennek egyes elemeit. Matematikából Sándor atya hihetetlen következetessége már-már szélsőségesnek számított, de rendkívüli ereje volt. Nagyon keveset dicsért bennünket, de ha megelégedésében bólintott egyet, az számunkra többet ért, mint egy nagy szónoklat. Sok mindent ellestem tőlük, az idősebbektől, akár módszertanilag is, mégis amit személyes ügyemmé formáltam a nevelésben, az a szombat esti gyónási alkalmak megszervezése volt. Sohasem beszélünk kötelező gyónásról, hanem csak a gyónás lehetőségéről, ill. egy olyan közös áhítatról, amely mélyen meghatározta az egész iskola légkörét. A nevelés másik sarkalatos pontjának pedig a fiúiskola-jelleg számított. Azzal, hogy nem koedukált osztályokban tanítottunk, kiküszöböltük a fiúk frusztráltságát, amibe óhatatlanul belecsúsznak, ha saját korosztályuknak megfelelő lányokkal ülnek egy iskolapadban. Tanítottam koedukált iskolában is, tapasztalatból mondom, hogy egészen más volt 45 fiú közé belépni. Ott tényleg tanulás folyt, és nem azzal ment el az idő, hogy a fiúk felhívják magukra a lányok figyelmét, akik sok esetben szorgalmasabb, jobb tanulók is voltak.

Jelmondatszerűen meg tudná fogalmazni a nevelési ars poeticáját?

Ha néhány szóban szeretném összefoglalni a nevelési elveinket, leginkább ezt mondanám: vallásos, vagyis Krisztus-követő, a hazáját szerető, testben és lélekben egészséges fiatalokká akartuk nevelni – Szent Ferenc atyánk tanítását és életpéldáját követve – azokat, akik ide jöttek hozzánk. Ez a hármasság mindenben megmutatkozott, még a legegyszerűbb vasárnapi prédikációban is. És a fegyelem! A fegyelem mindennapos megnyilvánulása már ott elkezdődött, ahogy megtanítottak bennünket, később pedig mi a diákjainkat kis székeikkel bevonulni a templomba. Egyszerű dolognak tűnik, mégis kihat a lélekre és a közösségre.

Említette a fegyelmet, amely manapság talán a legtöbb gondot okozza a tanítás terén. Úgy tudom, Pál atya híres volt a szigoráról...

A szigor elsősorban nekem, magamnak szól. Ha én lazítottam, akkor a gyerekek is. A szigor és a fegyelem gyakorlását mindig magunkon kell kezdeni! Késve érkeztem egy órára? Már azonnal meglátszott a gyerekek magatartásán. Azt a külső fegyelmet, amelyet megkívánunk a gyerekektől, meg kell követelnünk a pedagógusoktól is! A lazításra lazítással felelnek, és ha csak megjártsszuk a szigorúságot, ők is csak megjártsszák a szófogadást, közben a valóságban nem ez van. A diákok mindent és mindenkit kiismernek. Nem mindegy, hogy egyik tanár hogyan megy el a másik mellett, hogyan beszél a másikkal vagy róla! A diákoknak tökéletes térképük van egy tantestületről – és ez biztosan ma is így van.

Az évtizedek alatt kellett kompromisszumot kötnie az ide érkező diákokkal? A felvételüknél mit tartott fontosnak?

Első helyen az szerepelt, hogy az a közeg, ahonnan a gyermek érkezik, álljon valamilyen kapcsolatban a hittal. Vizsgáztattuk is őket, kértük a tantárgyi tudást, de számomra mindig is a hittan volt a fontos, aminek kapcsán megismerhettem az elköteleződésüket. Természetesen jelentkeztek olyanok is, akiknek semmi közük nem volt a vallásossághoz, vagy olyan, akinek az édesapja ugyan ide járt, de később – a hitéletét nézve – „pályát módosított.” Az ilyeneket rendszerint nem vettük fel, volt is belőle sértődés, de a vallásos elköteleződést a legalapvetőbb dolognak tartottam. Utasítottam el kitűnő tanulót, mert láttam rajta, hogy semmit nem hozott magával vallási szempontból és még csak nyitott se volt erre, viszont felvettem gyengébb képességű, de a templom körül tüsténkedő „sekrestye-gyereket”. Hozzáteszem, ez utóbbinál is azért kritérium volt, hogy a gimnáziumi szintet érje el!

A felvételi komoly szűrőnek számított, amely határozott alapot jelenthetett a hitbéli nevelés terén. Ha a szerzetes-tanári létet nézem, úgy tűnik, hogy elsődleges feladat a gyermekek hitének szolgálata, de vajon be lehet-e avatkozni, és ha igen, milyen szinten az életükbe?

Az biztos, hogy ha direkt, kényszerítő módon tesszük, az nem eredményes. Ugyanakkor az iskola egész légköre arra irányul, hogy a gyerekeket formáljuk. Mindaz, amiről eddig beszéltem nevelés címén, az önismeretre jutás magasabb szintjét jelenti. Ha ez középiskolás korra még nem is érik be, később, húsz, harminc éves korukra igen.

Tehát beavatkozás helyett inkább az önismeretre segítsérről kell beszélni!

Visszatérnék a szentgyónás lehetőségére, amelyet hétről hétre felkínáltunk a diákoknak. A szentgyónás az önismeretre jutás legkomolyabb iskolája. Erről lelkigyakorlatokon nagyon

sokat beszéltünk nekik. Másrészt pedig az önismeretnél nagyon fontos, hogy a gyerek maga vegye át saját maga nevelését. Az igazi nevelés ott kezdődik, amikor a gyermek már nem azért tesz meg valamit, mert azt mondják neki, hogy az jó, hanem mert megérti, elfogadja, hogy az tényleg jó, és önként, saját maga igazítja hozzá az életét. A tudatosságnak erre a szintjére kell eljuttatni őket. Egyébként a szaktárgyak becsületes tanulása is segítség ebben. Természetes, hogy nem fogják az összes tárgyat használni életükben, amellyel a középiskolában találkoznak, de mindegyikben felcsillannak olyan értékek, amelyekre rezonálhat a lelkük, és amelyek felszínre hozhatják a képességeiket. Ugyanez vonatkozik a papságra való elköteleződésre is! Az iskola feladata tehát, hogy kiérlelje a gyerekekben azokat a képességeket, amelyekről még nem is tudja, hogy birtokában van.

Ha a ferences lelkiség oldaláról nézem a nevelést, Pál atya mire helyezte a hangsúlyt? Mit szeretett volna átadni az itt tanuló diákságnak Szent Ferenc lelkületéből?

Abban az időben sziget voltunk, és szinte teljesen elzárva éltünk a külvilágtól. Az iskolában a ferences szellemiséget azonban annál természetesebben és spontán módon tudtuk képviselni. Már tanévkezdéskor kezdtük a diákokkal megismertetni Szent Ferenc életét, lelkigyakorlattal készültünk az egyik legnagyobb és legszebb ünnepünkre, a tranzitusra. Hozzá tartozott a gyerekek életéhez, hogy október 4-re már szépen tudták azokat az énekeket, amelyek az ünnepre keltek. Ami talán legjobban hozzásegített a lelkiség megértéséhez és megéléséhez, az a szegénység, amely körülöttünk volt. Elképzélhetetlen nyomorban éltünk, ha most visszatekintek. Kéthetente jutottunk meleg vízhez, hogy csak egy drasztikus példát mondjak. És ez évtizedeken át így ment. Szent Ferenc személyéből az egyszerűség és a közvetlenség üzenetét sugalltuk a gyerekeknek – én is ezt kaptam itt. Szinte egy nagy család voltunk. Már diákként részem volt abban, hogy disznókat tartottunk, kukoricát cipeltünk fel a padlásra vagy szemet lapátoltunk az atyákkal. A későbbiek során is, amibe csak lehetett bevontuk a gyerekeket, és ők ezt mindig örömmel vették. Amikor egy diák együtt dolgozhat a tanárával, egy szeretettel, az jó légkört teremt. Egy időben nem kaphattunk takarítót. Mi takarítottunk a gyerekek után, amit ők láttak, és amire az volt a válaszuk, hogy ők is beálltak a munkába. Úgy gondolom, hogy Szent Ferenc egyetlen magatartást vár el tőlünk: legyünk együtt az emberekkel. Ahogy az a jól ismert történet is mondja a böjtölő novíciusról, akihez odaül Ferenc az éjszaka közepén, és ételt ad neki, együtt eszik vele, mert látja, hogy már nem bírja tovább. Ez egy olyan mozzanat, amely tökéletesen rávilágít Szent Ferenc nevelési koncepciójára: ott kell lenni a másik mellett, vele szenvedni és vele örülni!

Még egy gondolat erejéig visszatérnék ahhoz a korszakhoz, amelyben tanárként és vezetőként is a legtöbb időt töltötte. Ha összehasonlítjuk a rendszerváltás előtti időket és azt, ami utána következett, miben látja a legnagyobb változást?

Leginkább azt tudnám mondani, hogy a kommunizmus éveiben élet-halál harcot folytattunk a fennmaradásért. Hihetetlen nyomás alatt éltünk! Az egyház módszeres leépítése zajlott, alaptalanul megvádoltak bennünket, rágalmaztak, embereket állítottak ránk, akik próbáltak beépülni közénk is. Egy valamit azonban nagyon lehetett érezni, azt, hogy mennyire félnek tőlünk. Talán sokkal jobban számoltak a hatásunkkal a társadalomra nézve, mint ahogy azt el tudtuk gondolni magunkról. Szembe kellett néznünk azzal a nehézséggel is, hogy a szülők egy idő után elvitték tőlünk a gyerekeiket, mert az iskola jellege miatt nem látták biztosítva az egyetemre történő bejutást. Sokakat még az érettségi előtt emiatt vittek el. A rendszerváltás után fellelegezhettünk olyannyira, hogy harmadik osztályt is el tudtunk indítani egy évfolyamon. Mivel mindenki nem fért el a kollégiumban, az egyik osztály bejárós lett. A nehézségek még egy darabig azért megmaradtak, gondolok itt a tanárok szégyenteljes

fizetésére, arra a semmitmondó szubvencióra, amelyet az államtól kaptunk, ám a fejkvóta bevezetésével ténylegesen könnyebb lett. Ekkor aztán újfajta gond köszöntött ránk: hirtelen egyre több egyházi iskola létesülhetett, ami szintén tőlünk, ill. a rendszerváltás előtti nyolc egyházi iskolától vitte el a gyerekeket – és ez a folyamat ma is zajlik.

Igazgatóként tehát két világot látott, két világ merőben más küzdelmeiben kellett az iskolát vezetnie. Mire a legbüszkébb, ha visszagondol erre a hosszú és szép életpályára? Miben érzi azt Pál atya, hogy együtt tudott működni az Úr akaratával?

Két dolgot tudnék mondani. Az egyik, hogy sikerült fennmaradnunk, és ennek köszönhetően a rend is. Enélkül az iskola nélkül nem beszélhetnénk a mai rendről! Nem volt más fogódzópont, aminek segítségével elérhettük a fiatalokat, mint az iskola – és ez ma is így van! A hagyományos lelkipásztorkodás szinte már csak az idősekre korlátozódik. Ha nincs iskola, nincs folytatás. Ez igaz rendi szinten is és természetesen a hit vonalán. A másik, amit még megemlítenék, a papi hivatások száma. Úgy becsülöm, hogy több száz, körülbelül 400 hivatást adott ez az iskola a magyar egyháznak.

Húsvétra készülünk, mégpedig egy olyan történelmi helyzetben, amely –meglátásom szerint – csak díszleteiben más, mint az a marxista, ateista világ, amely az elmúlt évszázadot uralta. Pilinszky azt mondja egy rádióinterjúban a '60-as évek végén, hogy „Isten időről időre átvérzi a történelem szövetét.” Aktuálisnak érzem ezt a mondatot a jelenünk bemutatására is. Hogyan látja ma Európát és benne a kereszténység helyzetét?

Emberileg nézve Európa helyzete reménytelen. Olyan nyomásnak van kitéve a kereszténység, kezdve az egyszerű emberektől a pápáig, amelyet nagyon nehéz elviselni. Sokan meg is roppannak ebben! Ez persze nem azt jelenti, hogy a kereszténység jelentéktelen vagy erőtlén, sőt az a kevés, aki állhatatos marad még meg is edződhet, értékesebbé válhat, ami a jövő szempontjából vigasztaló. Ha emberileg aggasztó is a helyzet, húsvét felől nézve, a feltámadás fényében már nem reménytelen a jövőnk.

Mi fenyegeti ma leginkább a kereszténységet?

Inkább azt mondanám, hogy Európát! Hosszú ideje mondjuk, hogy a családot támadják. Ez igaz, de mára már többről van szó! Magát az embert akarják tönkretenni. Az emberi természet kikezdése és elferdítése történik manapság. És ennek olyan erőteljes a propagandája, hogy sokan könnyedén belecsúsznak. A politika is ennek az irányába halad, még Magyarországon is találhatunk erre példákat. Egész Európára és benne ránk, keresztényekre is igaz, hogy kezdjük elveszíteni az ellenállóképességünket. Föl se merül már a fő kérdés, hogy voltaképpen miért is vagyok itt a földön, mi a céloim, mi a világnézetem, mert akkor szembe kellene néznem önmagammal! Lépten-nyomon elő kell vennünk azt a kérdést, hogy mi az életünk értelme. A közönyösség és a ránk erőltetett semlegesség kiszolgáltatottá és sebezhetővé tesz bennünket. Nincs olyan, hogy egyforma, és hogy minden jó! A fiatalok nevelésében is ez a fő kérdés, ezt kell erősíteni bennük. A világnézet tisztázása elengedhetetlen. A prédikációkban és az iskolai oktatásban is hangsúlyoznunk kell, hogy dolgunk, feladatunk van a világban, de ebben csak akkor tudunk tisztán látni, ha feltettük a kérdést: miért is vagyunk?

Vajon ez az egyre fokozódó világvárány segíthet ebben? Egy istenhívó ember számára van pozitív olvasata?

Óriási lehetőség személyes világunkra nézve, hogy egy ilyen helyzetben, amikor lényegében magunkra maradunk, kiszolgáltatottá válunk, átélhetjük a nyomorúságunkat, amelyben logikusan és szinte öntudatlanul is fogódzók után kezdünk tapogatózni. A magunkra maradottságban rátalálhatunk Istenre. Ráeszmélhetünk arra, hogy amikor magunkon nem tudunk segíteni és egyedül vagyunk, már csak az Isten segíthet.

Talán ez lehetne az idei húsvét vigasztaló öröme is egyben...

Húsvét felől nézve nincs reménytelen élet, nincs reménytelen világ, és meg lehet találni saját életünkben a választ arra a kérdésre, hogy miért vagyunk a földön, mi mindent tehetünk, ill. kell tennünk. Számunkra Jézus Krisztus ad ebben eligazítást, aki föltámadásával megmutatta az irányt, hogy merre kell haladnunk. Ha földi életünket ennek a reményében szervezzük meg, akkor az egy igazi, az ember számára is élhető és jó világ lesz.

Keppel Dániel